

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУТУ, ТРАДИЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ ТА ОБРЯДОВІСТЬ СХІДНОЇ СЛОБОЖАНЩИНИ (с. Можняківка Новопсковського району Луганської області)

Наталія Каплун

УДК 39(477.61-22)

У статті проаналізовано традиційно-побутову культуру населення Східної Слобожанщини (за матеріалами польових записів у селі Можняківка Луганської обл.). Характеризуються локальні особливості зафіксованих етнокультурних явищ, їх зв'язок із загальноукраїнськими варіантами побутування.

Ключові слова: Східна Слобожанщина, етнокультура, локальні особливості.

В статье проанализирована традиционно-бытовая культура населения Восточной Слобожанщины (по материалам полевых записей в селе Можняковка Луганской обл.). Дана характеристика локальным особенностям зафиксированных этнокультурных явлений, их связей с общеукраинскими вариантами бытования.

Ключевые слова: Восточная Слобожанщина, этнокультура, локальные особенности.

The article analyses the culture of traditional mode of life of Eastern Slobozhanshyna's population (after the materials of field records in the village of Mozhniakivka of Luhansk Region). The authoress describes local features of recorded ethno-cultural phenomena, as well as their connection with existing general Ukrainian variants).

Keywords: Eastern Sloboda Ukraine, ethno-culture, local peculiarities.

Історія заселення. Етнічний склад. Село Можняківка розташоване на лівому березі річки Айдар, за 13,2 км на північний схід від районного центру — смт Новопскова, з півночі прилягає до смт Білолуцька. За даними перепису населення 2001 року, переважна більшість мешканців Новопсковського району є україномовними українцями [8, с. 118]. Можняківка не є винятком: мова спілкування місцевих мешканців — українська. З погляду історико-етнографічного районування територія Новопсковського району належить до східної частини Слобожанщини. Упродовж другої половини XVIII — XIX ст. цю місцевість заселяли переважно українські селяни.

За спогадами мешканців села, що їх зібрав і систематизував краєзнавець В. Каплунов, Можняківка з'явилася наприкінці XIX ст. після об'єднання чотирьох хуторів, які були утворені дещо раніше, вірогідно, у першій половині XIX ст. До складу села ввійшли Терників хутір (заснований переселенцями з Подніпров'я), Можняків хутір (колишнє поміщицьке володіння), а також хутори Коря-

ківка та Бондарівка (засновані переселенцями з Білолуцька).

Південна частина села в XIX — першій половині XX ст. називалася «Планок» (тобто рівне місце), власне тут розташовувалися володіння поміщика Можняка, котрий сам жив у Білолуцьку. До реформи на цих землях працювали кріпосні селяни з Білолуцька. Після неї спадкоємиця поміщика («остання Можняка») продала ці землі переселенцям з Наддніпрянщини. Тоді в Білолуцьку стояв гусарський полк, який потім був переведений до Москви, тож поміщиця разом з гусарами поїхала до столиці імперії й більше не поверталася. Поселення, що утворилося на колишніх землях поміщика Можняка, назвали Можняків хутір. Наприкінці XIX ст. на хуторі побудували церкву, при якій заснували школу, що й змінило статус поселення — воно стало селом.

Колишній Можняків хутір охоплював територію сучасних вулиць Леніна, 1 Травня, Поштової та Калініна; Терників хутір — вулиці Пролетарської (дореволюційні вулиці Макитрівка та Василенківка); Бондарівка —

вулиць Червоноармійської та Паркової; Коряківка — вулиці Соснової.

Бондарівка почала так називатися за прізвищем першопоселенця Бондаря; Терників хутір — за прізвищем першопоселенця Терника, нащадки якого й досі живуть у селі. Прізвище Терник тут і нині широко побутує. Назва «Можняківка» пов'язана зі словом «заможний», адже це село було багатим до 1930-х років.

Народна архітектура. Згідно з матеріалами збірника «Життя та творчість селян Харківської губернії», наприкінці XIX ст. в найближчому до Можняківки населеному пункті — слободі Білолуцьк — хати будували з дерева, з чотирисхилими дахами [6, с. 952]¹. На вулицях 1 Травня (будинок № 8) та Леніна (будинки № 28, 30, 41) збереглися хати, зведені на початку XX ст. (іл. 24, 27). У кінці XIX — на початку XX ст. у Можняківці, як і в Білолуцьку, домівки робили з дерева, дерев'яний каркас обмазували кількома шарами глини, потім стіни вирівнювали та білили. Зазначимо, що для народної архітектури Можняківки не характерні так звані піддашки, що спираються на ряд дерев'яних стовпчиків, що притаманно Нижньому та Середньому Поайдар'ю. На початку XX ст. будинки, за повідомленням В. Каплунова, ще в 1950-х роках були вкриті соломою.

У Можняківці частково збереглися традиційні види оздоблення будівель. Верхня балка будинку № 41 на вулиці Леніна на торцевому боці прикрашена зубчастим орнаментом, нанесеним у техніці виїмчастого різьблення (іл. 25). Будинок № 8 на вулиці 1 Травня прикрашений профільованим різьбленням по верхньому периметру стіни, «надвіконня» (наличник) цього будинку оформлено солярним символом (шестипелюсткова розетка) (іл. 26). Кути сучасних будинків із зовнішнього боку згори та знизу оздоблюють композиціями з битого різнокольорового скла, іноді з ялинкових прикрас (іл. 23: а, б).

На подвір'ї Каплунових зберігся колодязь-«журавель» споруджений на початку XX ст. (іл. 22). Тоді це подвір'я належало сільському ковалеві. За спогадами односельців, саме тут стояла й кузня.

Опитування населення дозволило доповнити наші знання про оздоблення житла, що побутувало ще в повоєнні часи. Скажімо, підвіконня прикрашали засушеними патисонами різної форми та розмірів: «...й великі плоскі, як тарілки, й високі, як стакани». Віконне скло оздоблювали витинанками, що їх зазвичай виготовляли з білого паперу, а в повоєнні роки — з газет. На сьогодні це є першим зафіксованим свідченням про побутування на території Луганщини витинанок — одного з традиційних видів народного мистецтва, характерного для Центральної та Західної України.

Гончарство. Під час експедиції було зібрано інформацію про побутування гончарних виробів та про місцеве гончарне виробництво. Глиняним посудом у Можняківці користувалися дуже довго — приблизно до 1960-х років (а в родині Каплунів — до 1988 р.). У XX ст. для приготування страв у печі використовували переважно горщики; у глечиках зберігали молоко й молочні продукти; у макітрах учиняли тісто й товкли мак.

Можняківці згадують, що в селі наприкінці XIX — на початку XX ст. існувало гончарне виробництво — на подвір'ї Головинських діяв гончарний цех з виготовлення глиняного посуду. Проте працювали в ньому також приїжджі майстри. Згодом цех було закрито. У місцевій бібліотеці зберігається глечик, вірогідно, місцевого виробництва. Зовнішній шар глини на виробі дуже крихкий, незважаючи на гарно пропечений черепок. Можна припустити, що види місцевої глини не дуже підходили для виготовлення гончарної продукції, що й спричинило закриття гончарного цеху.

У післявоєнні роки глиняний посуд у селі вже не виготовляли, можняківці купували його в Білолуцьку та Новопскові — у магазинах та на ярмарках. У той час односельць Віктор Марченко торгував різними предметами, зокрема й глиняним посудом. Мешканці Можняківки часто купували посуд у нього. Крім того, через село проходив шлях, яким полтавські «горшковози» їздили торгувати до Росії, тому глиняний посуд можна було придбати й у них.

За спогадами І. Ковальова, 1945 р. н., приблизно на початку 1950-х років в одного з пол-

тавських «горшковозів» дорогою вийшла з ладу гарба, на якій він перевозив свій товар. Він залишив його в них на подвір'ї, а сам повернувся додому. Родина Ковальових продавала залишений посуд односельцям, а коли «горшковоз» повернувся, то йому віддали гроші.

Як і скрізь на Лівобережжі, можняківці перевіряли купований посуд, стукаючи по посудині й прислухаючись, як він «відгукнеться», — якщо низько й глухо, то це означало, що він погано випалений; відповідно, якісним вважався посуд, що гарно дзвенів. У 1950-х роках побутував полив'яний посуд, а також покритий поливою лише всередині та зовсім без поливи. Полив'яний посуд зазвичай купували частіше ніж теракотовий.

Під час обстеження Можняківки було зафіксовано місцеву легенду про походження назви вулиці Макитрівка. Вулицю так назвали не тому, що тут жили майстри з виготовлення макітер, а через те, що колись (наприкінці ХІХ ст.) тут посварилися свати. Сварка закінчилася бійкою та побиттям посуду (макітер), що сушився на тину. Очевидно, це була досить гучна подія, адже саме вона збереглася в народній пам'яті й була застосована для маркування місця події.

Первинна обробка волокна, прядіння, ткацтво, вишивка. Обробка рослинного волокна (льону, конопель) та вовни, прядіння, ткацтво, вишивка є найважливішими видами домашньої господарської діяльності та мистецької культури українців. Село Можняківка не було винятком: тут, як і скрізь в Україні, виготовляли домоткане полотно, шили з нього одяг, вишивали рушники.

На цій території рослинне волокно («прядиво») отримували лише з конопель. Восени стеблини цих рослин висмикували з корінням, в'язали в невеликі пучки й мочили в Айдарі. «Мотузками прив'язували до великих колів. Діти, які купалися в річці, іноді витягували, тоді все упливало по річці. Потім вибирали пучки з води, полоскали, сушили, у тертушці били, тіпали, вибивали кострицю між двома дошками, терли прядиво об каменюку. Потім прядиво встромляли на гребінь та чесали. Зчесане волокно скручували й отримували «мич-

ки». «Мичку» знову насаджували на гребінь і лише тоді пряли на прядці» (Ф. П. Маняха, 1930 р. н.).

Опитування населення дозволило встановити кінцевий термін побутування домотканого одягу на селі — це середина 1950-х років. Проте первинною обробкою рослинного волокна й вовни займалися ще кілька десятиріч: у 1950—1960-х роках з товстих конопляних ниток виготовляли ліжники (ткані ковдри), у 1970-х роках з них виготовляли доріжки. У доріжках конопляні нитки були основою, а для піткання брали або фарбовані нитки, що їх пряли з вати старих фуфайок, або так звану «дранку» — стрічки, нарізані зі старого одягу. У родині Роменських до 1970 року з конопляних ниток виготовляли мотузки, а в родині Цуканових до кінця 1990-х за допомогою традиційної прядки пряли вовняні нитки. «У 90-ті дід до дерев'яної прядки електромоторчик приладив, прясти стало ще зручніше, бо не треба було на педаль жати». З виготовлених у такий спосіб вовняних ниток в'язали.

З традиційних виробів у селі Можняківка було виявлено жіночі сорочки (як короткі — *стан*, так і довгі — *додільні*), скатертини та рушники. Майже всі сорочки виготовлені в традиціях кінця ХІХ — початку ХХ ст. з домотканого полотна, традиційного крою. Короткі сорочки шили з пишними рукавами та плечовими вставками, з'єднаними по основі. Верхню частину рукавів оздоблювали «пухликами», горловину та край рукавів густо призбирували, унизу пришивали манжети. Рукав поєднувався зі станом декоративним швом. Сорочки традиційно прикрашали вишивкою хрестиком у червоно-чорній / синій колірній гамі (іл. 1—4).

Орнаментальні композиції виявлених сорочок: ряд поліхромної мережки та гірлянда з троянд на плечовій вставці, букети з троянд на рукаві, гірлянда з троянд на манжеті; геометричні розетки між двома смугами хрестоподібних фігур на плечовій вставці, фітоморфне зображення на рукаві у вигляді геометризваної гілки з квітками, між якими симетрично розташовано стилізоване листя, яке нагадує поширений у писанкарстві візерунок «колоски», та геометрична гірлянда на манжеті.

У Можняківці також було знайдено деталі двох сорочок першої половини ХХ ст.: рукав від однієї сорочки й деталі (стан та два рукави) від іншої. Рукав був виготовлений з домотканого полотна, його верхня частина також була оформлена «пухликами». Рукав прикрашений візерунком, вишитим хрестиком у червоно-чорній колірній гамі (вертикальна гірлянда зі стилізованими зображеннями троянд і лілей).

Під час експедиції також було виявлено стан і рукави додільної лляної сорочки із села Паньківка Білокуракинського району. Край подолу та опліччя оформлені монохромною вишивкою (білими нитками) в техниках вирізування та настикування (іл. 5). Поділ прикрашено восьмипелюстковими розетками й косими хрестами, розташованими між двома декоративними смугами. Опліччя сорочки оформлено ромбічним орнаментом — великими ромбами, у які вписано менші ромби з видовженими сторонами із «солов'їними вічками» між кінцями (іл. 6).

Викликає увагу відрізна жіноча сорочка, виготовлена з домотканого полотна, яку, вірогідно, перешили з чоловічої (іл. 7). Верхня частина сорочки має дуже характерні для крою чоловічої сорочки риси (бокові вставки, оформлення горловини планкою). Крім того, підгичка пришита не по дольовій нитці, а по пітканню. Цей виріб датується серединою 1930-х років — часом, коли умови життя на селі були дуже скрутні й не було можливості дотримуватися традиційного крою. На це вказує й відсутність вишивки.

У Можняківці збереглися й рушники, котрі, як і сорочки, можна датувати приблизно першою половиною ХХ ст. (іл. 14, 15). Рушники виготовлені з домотканого полотна й орнаментовані вишивкою хрестиком у червоно-чорній колірній гамі. Представлені на рушниках візерунки — альбомні. Найпоширенішими видами орнаментів рушників є поперечні гірлянди («хвиляста гілка», «ламана гілка») з троянд, узагальнені зображення квітів, винограду, жолудів, фризи із зображень букетів, троянд, стилізованих квітів, півнів. Трапляються архаїчні елементи (смуги з чотирьох ромбів, що стикаються видовженими кутами, розташовані у верхній частині художнього простору рушника; фітоморфні зображення з прямим стовбуром та ромбічної форми

верхівкою, прямими симетричними гілками та хрестоподібними фігурами на їхніх кінцях, які чергуються з геометризваними букетами з акцентованими основами ромбічної форми). Краї рушників оформлено білим мереживом із зубчастим краєм, зв'язаним гачком. На одному з рушників смуги гірлянд чергуються зі смугами білої мережки (ромбо-крапковий орнамент).

Зафіксовано також побутування рушників середини ХХ ст., виготовлених з фабричної бавовняної тканини й орнаментованих поліхромною вишивкою хрестиком (муліне) (іл. 17, 18). Візерунки, що трапляються на цих рушниках, аналогічні візерункам з рушників першої половини ХХ ст. (альбомні): вазони, поперечні гірлянди («хвиляста гілка», «ламана гілка») із троянд, суниць, винограду, узагальнених зображень квітів, що перемежуються з мереживними вставками (із фабричного мережива). Краї рушників оформлено білим мереживом із зубчастим чи хвилястим краєм, зв'язаним гачком або фабричного виробництва. Декоративні композиції вишивок цих рушників зберігають в основному традиційну структуру. Відрізняється рушник із зображенням незамкненого вінка з троянд та папуги, що сидить на гілці, нижче якого розташована поперечна модифікована гірлянда з маків (?) та волошок (іл. 17). Представлений у цій групі також рушник з барочними мотивами — стилізованим вазоном, завитками, стилізованими квітами (іл. 18).

У 1950-х роках у селі побутували вишиті хрестиком картини в поліхромній колірній гамі. Візерунки картин були близькими до тих, що використовувалися для оформлення рушників. Збереглася одна з картин відомої сільської вишивальниці Валентини Андріївни Сапронович. Побутування цих виробів є наслідком впливу міської культури.

У Можняківці було також виявлено два рушники середини ХХ ст., виготовлені з фабричної бавовняної тканини й оформлені вишивкою гладдю в поліхромній колірній гамі. Візерунки, виконані гладдю, порівняно з візерунками хрестиком, мають більш плавні риси та більші розміри. Орнаментування вказаних рушників рослинне: модифікована гілка з препарованими квітками та листям, букет із такої

квітки (?), волошок, дзвіночків, нижче якого — гірлянда з препарованих квіток (?) та ягід (іл. 12). Краї рушників підшиті білим мереживом — вузьким фабричного виробництва з рівним краєм та широким із зубчастим краєм, зв'язаним гачком.

У 1950-х роках в Можняківці вишивкою гладдю в поліхромній колірній гамі оформлялися й підзори. Виявлений у селі підзор, який датується серединою 1950-х років, виготовлений із фабричної бавовняної тканини (іл. 16). Нижній край обшито вузьким машинним мереживом. Підзор оформлений візерунком з букетів різної величини, що чергуються. Більший за розміром букет складається з трьох троянд (?) та дзвіночків, менший — з нерозпізнаних квітів.

У Можняківці було виявлено шість тканих рушників: два кралецькі початку ХХ ст. та чотири місцевого виробництва другої половини ХХ ст. Кралецькі рушники біхромні, з характерним візерунком з поперечних прямих смуг, двох зображень двоглавих орлів та фриза з чотирьохпелюсткових розеток (давніх солярних знаків), що чергуються між собою. Обидва рушники мають дуже схожі композиції, проте на одному з виробів є дата — «1911 рік» (іл. 13).

Інші ткани рушники, виконані в поліхромній колірній гамі, виготовлені Олександром Устимівною Ковальновою (1917–1989) у 1947–1950 роках (іл. 19–21). За спогадами рідних, Олександра Устимівна все життя мешкала в Можняківці, ткацтва навчалася в матері. Виявлені рушники виготовлені в техніці перебірного ткацтва. Краї рушників оформлені традиційно — білим мереживом із зубчастим краєм, зв'язаним гачком. Візерунки мережива — стилізовані восьми-, шестипелюсткові квіти, ромби, подвійні ромби. Художні композиції рушників — великі ткани букети з троянд із бутонами, геометричні поліхромні смуги, три смуги геометричного орнаменту, які чергуються з двома рядами поперечних гірлянд.

У Можняківці було виявлено й домоткані скатертини (іл. 8–11), орнаментовані вишивкою хрестиком у біхромній колірній гамі. Краї скатертин традиційно оформляли зв'язаним

гачком білим мереживом із зубчастим краєм. Край мережива однієї зі скатертин оформлений червоною ниткою (іл. 11 а), що є більш характерним для російських рушників в обстежуваному регіоні [4, с. 3]. Орнаментування скатертин близьке до візерунків, що представлені на біхромних рушниках першої половини ХХ ст. Це переважно альбомні візерунки: поперечні гірлянди («хвиляста гілка», «ламанна гілка») з геометризаних троянд, загальних зображень квітів з листям та завитками. Окремі скатертини прикрашали вишивкою та мереживом лише з одного (лицьового) боку.

Зацікавлення викликає художня композиція однієї зі скатертин (іл. 11 б): верхній ряд представлений фризом з великих фітоморфних зображень, між якими розташовано геометризовані «колоски», нижче — смуга бахроми, між китицями якої нанесені перевернуті фітоморфні зображення. Ця композиція може сприйматися як відображення «перевернутого світу», а зигзагоподібна смуга (верхня частина зображення бахроми) є символом води, що розділяє світи.

Було також виявлено скатертину середини ХХ ст., вишита гладдю в поліхромній колірній гамі. Її край оформлено білим машинним мереживом. Вишитий візерунок складається з великих троянд із бутонами та листям і бузкового кольору квітів з листям. Ця скатертинна, як і скатертини з домотканого полотна, оздоблена мереживом та вишита лише з лицьового боку.

Виявлені в Можняківці вироби з тканини (рушники, скатертини) відображають ті зміни, що відбувалися впродовж ХХ ст. в народному декоративному мистецтві. Традиційні декоративні смуги мережки, характерні для слобожанської вишивки кінця ХІХ — початку ХХ ст., у 1950-х роках заміщуються смугами вузького мережива, зв'язаного гачком, пізніше — машинним мереживом. Край рушників та скатертин саме відтоді також починає обрамлятися машинним мереживом. Зміни простежуються й у техніці та колористиці виробів: від вишивки хрестиком у традиційній біхромній (червоно-чорній) колірній гамі до вишивки хрестиком у поліхромній гамі, і далі до поліхромної вишивки гладдю. Проте, незважаючи

Світлини до статті Н. Каплун *

1–4. Зразки вишивки на рукавах жіночих сорочок. Перша половина XX ст.

5,6. Оздоблення деталей жіночих сорочок

7. Жіноча сорочка. Середина 1930-х рр.

* Усі представлені на цій вклейці світлини – із с. Можняківка Новопокровського р-ну Луганської обл.

8–11. Вишиті скатертини.
Перша половина XX ст.

12. Рушник, вишитий гладдю.
Середина XX ст.

13. Крелевецький рушник
з родини Бациних

Розвідки та матеріали

14

15

14, 15. Вишиті рушники.
Перша половина XX ст.

16

16. Підзор. Вишивка гладдю.
Середина XX ст.

17

18

17, 18. Вишиті рушники.
Середина XX ст.

19

20

21

19–21. Рушники. Перебірне ткацтво.
Майстриня О. У. Ковальова

22

22. Колодязь-журавель.
Початок XX ст.

25

25. Зубчасте орнаментування
верхньої балки будівлі. Виїмчасте різьблення

26

26. Оздоблення лиштви
шестипелюстковою
розеткою

23 а

23. Оздоблення фасаду
сучасних будівель

23 б

27

24

24, 27. Традиційне
житло.
Початок XX ст.

на зазначені зміни, у виробках середини ХХ ст. зберігаються традиційні слобожанські візерунки та орнаментальні композиції.

Весільна обрядовість (50-ті роки ХХ ст.). Зібрана під час експедиції інформація дозволяє описати традиційну весільну обрядовість, яка в дещо модернізованому та спрощеному вигляді побутувала в Можняківці в післявоєнний період та 50-х роках ХХ ст. Інформацію про весільний обряд ми отримали від Валентини Семенівни Роменської (1943 р. н.) та Віри Дмитрівни Каплун (1942 р. н.).

Початковим етапом весілля в Можняківці, як і скрізь в Україні, було сватання. Зазвичай ходили сватати хрещена мати, її чоловік, мати молодого та сам молодий. Наприкінці сватання, після отримання згоди батьків та нареченої, обговорювали деталі: як справляти весілля, за чий рахунок і т. ін.

Через тиждень після сватання рідні нареченої (за винятком батьків) ішли до рідні нареченого оглядати місце для життя майбутньої сім'ї. Цей обряд в Можняківці називався «оглядини», «бабушки».

За тиждень до весілля рідні нареченої (хрещені батьки, тітки) везли до дому нареченого посаг: ліжко та скриню (у якій мали бути відділення для грошей, намиста). У скрині зазвичай лежали рушники, ліжники, постільна білизна. У багатих родинах, крім меблів та виробів з тканини, до посагу додавали телицю, порося — «на хазяйство». Усі привезені речі розставляли в кімнаті чи кутку, відведеному для молодих: «...треба було й килимок повісити, долівка земляна нерівна, щоб ліжко не хиталося, під його ніжки треба підкладати невеликі дерев'яні дощечки». При цьому потрібно було користуватися лише своїми речами, сокирою, молотком, гвіздками. Якщо щось необхідне забували, то за користування хазяйськими сокирою чи молотком треба було платити.

У 1950-х роках молоді зазвичай реєстрували шлюб у будні дні, а весілля гуляли в найближчі вихідні. Без традиційного весілля, незважаючи на те, що шлюб уже був офіційно зареєстрований, не починали сумісного життя.

До початку ХХ ст. зберігалася традиція церковного вінчання, під час якого молоді стояли

на рушнику. За звичаєм і нині під час реєстрації шлюбу молоді стають на рушник. У родині Бациних було виявлено кролевецький рушник, який упродовж усього ХХ ст. використовувався як весільний — на ньому вінчалися й нині реєструють шлюб усі члени цієї родини вже понад сто років. У Можняківці була зафіксована інформація про те, що в 1950-х роках весільні рушники вишивали різнокольоровими нитками (муліне), «щоб життя молодих щасливим було». У цей час не виготовляли рушників у традиційних кольорах — червоному та чорному. Особливо уникали використання у вишивці весільного рушника чорного кольору.

Перед весіллям випікали коровай та шишки, при цьому обов'язково співали. Учиняючи тісто для короваю, коровайниці зі співами ходили навколо макітри з тістом. Подібні дії, характерні для весільної обрядовості українців, мали магічне значення, вони виконувалися за сонцем і символізували вічність та нерозривність шлюбу [3, с. 439]. На весілля завжди виготовляли гільце, прикрашене стрічками.

Зазвичай весілля тривало два дні. У перший день вранці до подвір'я нареченої приїздив наречений з родичами — «весільний поїзд». У 1950-х роках наречений з родичами часто приходили пішки (коли не було на чому їхати або молоді жили поруч). Якщо молоді жили далеко одне від одного, то «весільний поїзд» складався з вантажних машин, на яких їхали, стоячи в кузові. У післявоєнні роки гільце вели на тій машині, де їхали молоді. Головного розпорядника на весіллі називали «старший дружко». На весілля зазвичай приходило все село: запрошені (щоб узяти участь) та незапрошені (щоб подивитися).

У домі нареченої на столі обов'язково стояла пляшка з колосками, яку називали «житниця» (семантика «житниці» була тісно пов'язана із символікою зерна [4, с. 6–7]). Рідні жениха («бояри») старалися цю «житницю» вкрати, демонструючи свою спритність та хитрість. «Житниці» як атрибути весілля були поширеними на Новопокщівщині в 1950-х роках [4, с. 7].

Під час прибуття «весільного поїзда» молодого наречена мала сховатися в сусідів. (В. С. Роменська пригадує весілля, на якому молода пішла не до сусідів, а на кінець вулиці,

і її ніяк не могли знайти, наречений розгнівався й навіть заявив, що поїде геть без нареченої.) Молоду розшукували старший дружок та бояри. Знайдену наречену приводив до столу дружок, тримаючи її за хустинку чи рушничок. Місце біля молодої викупляли, після чого саджали молодого за стіл.

Одяг нареченої обов'язково складався з широкої вишитої сорочки, чорної спідниці, віночка з різнокольорових штучних квітів із чотирма червоними стрічками (багатші прив'язували більше стрічок, але вважалося, що стрічок повинно бути не менше ніж чотири). Наречену накривали тюлем або марлею (залежно від статків), закриваючи її обличчя. Зверху вдягали вінок зі стрічками.

Після викупу місця зазвичай починалися «дари». У 1950-х роках дарували по два-три рублі, два метри ситцю тощо. Дари забирала свашка для молодих, гроші залишалися батькам молодої (часто весілля справляли в борг і подаровані гроші йшли на його сплату). Після закінчення «дарів» усі гості виходили, батьки благословляли молодих, виводили за поріг; за порогом обсіпали зерном, хмелем та дрібними грошима. Підібрані на весіллі монетки, на думку можняківців, мали магичні властивості: їх клали під квочку, «щоб курчата краще виводилися», або зберігали в домі, «щоб гроші завжди водилися».

Ще під час розшуків молодої бояри крали курей на подвір'ї батьків нареченої (скільки

та яких саме курей можна викрасти, домовлялися наперед). Коли «весільний поїзд» із нареченою їхав / ішов через село, усім показували вкрадених курей, вихваляючись своєю спритністю.

Разом з нареченою до дому нареченого їхали дві-три подруги, рідня нареченої, її батьки в цей день залишалися вдома. В оселі молодого всі сідали за стіл, молодих обдаровували родичі нареченого. Обов'язковими були випробування для молодої. Вона мала продемонструвати вміння спритно виконувати хатню роботу: замітати (гості на підлогу кидали папірці, сміття; усе це треба було замести; пізніше почали кидати серед сміття дрібні гроші), мазати піч (гості виделками дряпали комин, за ніч треба було його замазати та побілити).

Другий день весілля в Можняківці називався «бесіда». У цей день вранці молоді йшли до батьків нареченої снідати та запрошували їх до себе. Батьки дивилися тут кімнату молодих, запитували, як поводитися їхня донька, чи була чемна, чи слухалася, чи рано встала, чи допомагала по господарству... Це було важливе опитування, до того ж відповіді могли бути не тільки позитивними. Потім приходили гості й гуляння тривало: з украдених у батьків нареченої курей варили кашу з м'ясом.

На третій день свекор та свекруха йшли до батьків нареченої вирішувати питання про подальше життя молодих — де вони мешкатимуть, чи будуть зводити власне житло й т. ін.

¹ Відомостей про Можняківку в збірнику немає.

1. Населення Луганської області (за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року). – Луганськ, 2003.

2. *Багалеї Д.* Очерки из истории колонизации степной окраины Московского государства. – Москва, 1848.

3. *Багалий Д.І.* Історія Слобідської України. – Харків, 1993.

4. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии. Очерки по этнографии края / под ред. В. В. Иванова. Т. 1. – Харьков : Типография губ. правления, 1898. – 1012 с.

5. *Селівачов М.* Стінопис // Українці : у 2 кн. – Опішне : Українське народознавство, 1999. – Кн. 2. – С. 433–454.

6. *Борисенко В.* Весільна обрядовість. // Українці : у 2 кн. – Опішне : Українське народознавство, 1999. – Кн. 1. – С. 209–214.

7. *Вихрова Т. В.* Научный отчет по материалам этнографической экспедиции по изучению особенностей и эволюции традиционно-бытовой культуры Новопсковского района. 2005 г. – Луганск, 2009. – Архив ЛОКМ.

8. *Вихрова Т. В.* Основные семейные и календарные праздники и обряды слобожан (по материалам этнографического исследования Старобельского уезда Харьковской губернии кон. XIX в.). – Луганск, 1993. – Архив ЛОКМ.

9. *Курочкин О.* Календарні звичаї та обряди // Українці : у 2 кн. – Опішне : Українське народознавство, 1999. – Кн. 2.